

MACIEJ MIKUŁA
 <http://orcid.org/0000-0001-6708-004X>
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Uwagi prawnohistoryczne na marginesie edycji: Mobilia. Inwentarze mienia ruchomego mieszczan krakowskich do schyłku XV wieku. Mobilia. Inventare des beweglichen Vermögens der Krakauer Bürger bis zum Ausgang des 15. Jahrhunderts, wyd. (hrsg.) Marcin Starzyński, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 2017, ss. XXXII + 155 (Fontes Cracovienses, 13)

Abstract

Legal-historical Remarks Concerning the Book: *Mobilia. Inwentarze mienia ruchomego mieszczan krakowskich do schyłku XV wieku. [Mobilia. Inventories of the Chattels of Cracow Burghers up to the End of the 15th Century]*, ed. Marcin Starzyński, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 2017, XXXII + 155 p.
(Fontes Cracovienses, 13)

The reviewed book includes 182 medieval inventories of the chattels of Cracow burghers. It is doubtless a very valuable source for research in the area of the history of personal belongings. The objective of the short report is to show the value of such a source for legal-historical research. The book takes into consideration phenomena in the areas of inheritance and marriage law. But the main part of the review is the analysis of information found in the works of lawyers, which is especially worthwhile for research on the legal culture of medieval Polish towns.

Keywords: inventory, municipal law, inheritance law, lawyers' books, Joannes Andreae, canon law, Roman law

Słowa kluczowe: inwentarz, prawo miejskie, prawo spadkowe, dzieła prawnicze, Joannes Andreae, prawo kanoniczne, prawo rzymskie

Tom 13 „Fontes Cracovienses” wydany przez Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa obejmuje bardzo starannie przygotowaną przez Marcina Starzyńskiego edycję inwentarza mienia ruchomego mieszczan krakowskich do schyłku XV w. Jak ważne to źródło dla dziejów kultury materialnej, zostało podniesione w interesującym wstępie, zawierającym nie tylko zasady edycji trudnych w opracowaniu zapisek (w szczególności pod względem paleograficznym), ale także stan badań nad miejskimi inwentarzami ruchomości oraz wykaz wcześniejszych, bardzo fragmentarycznych wydań. Wstęp przełożony został na język niemiecki przez Joannę Janicką. Edycja obejmuje 182 inwentarze mieszczańskie, zebrane podczas kwerendy w księgach miejskich krakowskich. Sporządzane były w językach niemieckim i łacińskim, zawierają także liczne wtręty polskie. Nie budzi to zdziwienia, skoro rzecz dotyczyła przedmiotów codziennego użytku pozostających w rękach niemal pełnego przekroju społecznego mieszkańców późnośredniowiecznego Krakowa (s. XVII). Korzystanie ze źródła znacznie ułatwia rozbudowany indeks rzeczowy. Nie zabrakło także indeksu osobowego.

Celem tego krótkiego omówienia jest refleksja nad wartością poznawczą tego typu źródeł z perspektywy badań prawnohistorycznych. Terminy takie, jak testament, egzekutor testamentu, opiekun i opieka, sprzęty domowe, gerada, dług, wyrok, prawo, bliższość¹, podarek zaręczynowy, wyroki sądowe – w sposób szczególny przyciągają uwagę historyka prawa. Jak wyjaśniono we wstępie, warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną kategorię, na pojawiające się w źródłach książki o tematyce prawniczej. Jest ich w wydanych inwentarzach zaledwie kilka, lecz trzeba podkreślić, że książki w ogóle nie należały do przedmiotów pojawiających się często.

Najciekawiej brzmi tajemniczy wpis *drey recht bucher* w inwentarzu pośmiertnym Stanisława Leynittera z 1465 r. (nr 18). Zapisał je swemu synowi mistrzowi Mikołajowi Leynitterowi. Oczywiście nie wiemy, czym mogły być te księgi, ani nawet jakiego prawa dotyczyły. W całym inwentarzu wyszczególnione są wyłącznie te książki. Ponadto dzieła prawnicze pojawiają się jeszcze przynajmniej dwukrotnie. W inwentarzu z 1496 r. mistrz Dionizy z Mąkacza zawarł liczne księgi, w tym dwie prawnicze: *Modum legendi utriusque iuris* oraz *De arbore affinitatis et consanguinitatis* (nr 143). Pierwsza z nich to w istocie *Modus legendi et vocabularius juris utriusque*, bardzo popularny podręcznik prawa kanonicznego i rzymskiego, wydawany drukiem, w tym wielokrotnie jako inkunabuł. Ta druga z kolei to równie popularny podręcznik autorstwa Jana Andrzejowego. Zachował się w bardzo licznych egzemplarzach, stanowił także obiekt przeróbek i komentarzy. Traktat Jana Andrzejowego wzmiankowany był również we wcześniejszym inwentarzu rzeczy nieznanego właściciela z 1491 r., obejmującym spis innych książek (nr 115). Obecność dzieł prawniczych w inwentarzach mieszczańskich to istotna informacja w badaniach nad dziejami kultury prawnej. Zgodnie z jedną z definicji kultura prawna jest zespołem postaw indywidualnych i zbiorowych wobec fenomenu, jakim jest prawo². Lektura prac prawniczych, choćby nie było to prawo obowiązujące, niewątpliwie wpływała na kształtowanie tych postaw. Co ważne, zawsze jest to zjawisko zwrotne,

¹ W źródłach pojawia się zwrot *nomine propinquitatis* – tytułem bliższości, co w kontekście inwentarza wskazuje na znaczenie stopnia pokrewieństwa w podziale majątku raczej tytułem prawa spadkowego, a nie prawa rzeczowego, do którego zaliczymy odrębną instytucję, prawo bliższości *ius propinquitatis*.

² K. Pałeczki, *O użyteczności pojęcia kultura prawna*, „Państwo i Prawo” 1974, nr 2, s. 73–74.

ponieważ to postawy oraz stosunek do prawa wpływa ostatecznie na jego stosowanie oraz kształtowanie.

Podsumowując, wydanie inwentarzy mieszczańskich opracowane przez Marcina Starzyńskiego może stanowić nie tylko cenne źródło w badaniach nad kulturą materialną mieszczan późnego średniowiecza, ale zawiera także liczne informacje istotne w badaniach prawnohistorycznych, zarówno nad stosowaniem prawa, jak i nad kulturą prawną. Wydawcy niewątpliwie należą się gratulacje za trud przebrnięcia przez księgi miejskie Krakowa oraz pieczołowite zebranie bardzo wartościowego materiału źródłowego.